

УДК 343.91-053.6 + 070 (497.11) „1924/1928“ (048.8)

МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА - ПРЕГЛЕД ЧЛАНАКА ОБЈАВЉЕНИХ У ДНЕВНОМ ЛИСТУ "ПОЛИТИКА" 1924-1928

Апстракт: У раду ауторке анализирају чланке о малолетним делинквентима објављене у дневном листу Политика у периоду од 1924. до 1928. године. У оквиру истраживања прегледани су сви доступни бројеви листа Политика који су изашли од јануара 1924. (септембар, октобар, новембар и децембар) до децембра 1928. године и који се укоричени налазе у архивској грађи народне библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу. Прегледани текстови су објављени у дневном листу «Политика» у време примене Криминалног или Казнителног закона за књажевство Србију, који је важио до доношења Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године (ступио на снагу 1.1.1930. године).

Кључне речи: средства масовних комуникација, медијско извештавање, јавно мњење, малолетничка делинквенција

Уводна разматрања

Интересовање опште јавности за ток суђења и начин пресуђења у извесним кривичним поступцима повећава се се приликом разматрања појединих кривичних ствари, попут поступака који се воде пред Посебним одељењем Окружног суда у Београду, као и у случајевима када су у питању јавне личности, као политичари, личности са домаће естраде, спортисти или припадници одређених професија. Сличан степен паж-

ње привлачи и малолетничка делинквенција, нарочито када *modus operandi* и врста извршеног кривичног дела буду медијским извештавањем уз неверицу доведени у везу са узрастом учиниоца. У свим тим приликама, масовни медији не истражују у довољној мери узроке злочина, а сам догађај је „издвојен из социјалног и персоналног састава, прилагођен конструисаном и од стварности отуђеном току представе“.¹ Навођење

¹ Цит. према: Константиновић-Вилић, С.,

скандалозних појединости учесника кривичног догађаја, како на страни жртве тако и учиниоца, а све чешће и на страни припадника судске власти, доводи у питање примену начела поштовања основних људских права.

У новијој криминолошкој литератури код нас² све чешће се посвећује пажња томе у којој мери поштовање људских права у кривичном поступку зависи и од истинитог и квалитетног медијског извештавања. Задатак масовних медија је да објективно информишу, поред осталог, о криминалитету и кривичном правосуђу, али и да њихово извештавање добије изванредно едукативни карактер. Наиме, потенцијалне жртве злочина треба да буду обавештене о ризику своје могуће виктимизације, кривично законодавство и његова примена треба да буду изложени контроли опште јавности путем мас-медија, а средства јавног информисања да пружају објашњења о томе где је граница између дозвољеног и недозвољеног понашања.³

Манипулативно изношење „поверљивих информација“, нагађања о односима између жртве и учинилаца, изношење података о породици жртава и учинилаца, примери су како непрофесионално понашање новинара, приликом извештавања о случају који је у поступку, може бити један од разлога кршења људских

Николић-Ристановић, В., *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2003., стр. 308.

² На пример, *Темид*, часопис о виктимизацији, људским правима и роду бр. 4, година 8, децембар 2005. као тему броја има „Жртве и медији“.

³ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., *op. cit.*, стр. 307.

права или чак онемогућавања непристрасног рада суда.⁴ Извештавање о малолетничкој делинквенцији, односно о различитим облицима девијантног понашања деце и малолетника, често је обојено „чуђењем“ над тим како доба малолетства, које је тек припрема за улазак у живот, може бити испуњено гнусним поступцима учиниоца. Истицањем података о „одличном ученику“, „у свему узорном младићу“ и слично, на страни жртве, често се прејудицира кривица учиниоца.⁵ Могући утицај на рад суда имају и следеће констатације: „Сви детаљи ђачке трагедије, (...) расветљени су у истражном поступку...“, чиме се показује недовољна стручност или неинформисаност о одредби ЗКП, по којој ће се свако „сматрати невиним док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком надлежног суда“ (чл. 3 ст. 1).⁶ Поштовање чл. 6 ст. 1 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода⁷ подразумева и то да рад суда буде у већој мери дос-

⁴ Видети: Мрвић-Петровић, Н., „Медијско извештавање и поштовање људских права учесника у кривичном поступку“, *Темид*, часопис о виктимизацији, људским правима и роду бр. 4, година 8, децембар 2005., стр. 23-24.

⁵ Видети: „Оптужница за трагедију на језеру“, *Политика*, Београд, субота 11. август 2007., Број 33677 година CIV, стр. 12.

⁶ *Законик о кривичном поступку*, „Сл. лист СРЈ“ бр. 70/2001 и 68/2002, „Сл. гласник РС“ бр. 58/2004, 85/2005

⁷ *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*; Конвенција је потписана 4. новембра 1950. године, а ступила је на снагу 3. септембра 1953. године. Наша земља је ратификовала Конвенцију 2003. године. „Службени лист СЦГ“ – Међународни уговори, бр. 9/2003

тупан општој јавности, у складу са начелима професионалне етике.

Осим тога, у криминолошкој литератури као важан микросоцијални фактор криминалитета истичу се средства масовних комуникација.⁸ Обим и облици доступних средстава мас-медија мењали су се током историје развоја људског друштва, али услед њихове улоге обогаћивања социјалне и моралне димензије и квалитета свакодневног живота, њихова се образовно-васпитна вредност и моћ деловања приближила временом утицајима примарних друштвених група – породице и школе.⁹ Отуда се у домаћој научној и стручној јавности јавила потреба за истраживањем како начин медијског извештавања утиче на формирање јавног мњења о појединим појавама у друштву, попут: избеглиштва, трговине људима, насиља у породици, поштовања људских права учесника у судском поступку и сл.

У домаћој криминолошкој литератури новијег датума недостају подаци о начину медијског извештавања у прошлости о појединим типовима криминалитета на тлу Србије. С обзиром на чињеницу да медијско извештавање о малолетничкој делинквенцији у прошлости није било предмет истраживања у нас, постављени су следећи основни циљеви рада: да се стекну основна сазнања о начину извештавања једног дневног листа о малолетничком криминалитету; да се утврди о којим се извршеним кривичним делима најчешће писало у посматраном временском пе-

риоду; да се утврди у којој су мери облици друштвено негативних понашања малолетника утицали/утичу на начин извештавања о њима, а у којој мери је начин извештавања формирао став јавности о малолетничкој делинквенцији.

Опис истраживања

Истраживање се састојало у прикупљању података о начину извештавања дневног листа *Политика* о малолетним делинквентима и кривичним делима која су они извршили у периоду од 1924. до 1928. године, као најстаријој дневној штампи код нас, чији је први број изашао 12. јануара 1904. године.¹⁰ *Политика* је једини дневни лист на Балкану који излази у континуитету од 1904. до данас (изузев у периодима Првог и Другог светског рата) и представља незаобилазну архивску грађу за проучавање историје и културе Србије и Балкана у 20. веку.¹¹

У оквиру истраживања прегледани су сви доступни бројеви листа *Политика* који су изашли од јануара 1924. (септембар, октобар, новембар и децембар) до децембра 1928. године и који се укоричени налазе у архивској грађи народне библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу. Прегледани текстова су објављени у

⁸ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., loc.cit.

⁹ Ibidem

¹⁰ „Почетком 1904. године Владислав Рибникар одлучио је да покрене лист *Политика* са млађим братом др Слободаном Рибникаром. *Политика* је крчила себи пут отварајући врата свих домова од краљевске палате до сиротињске колибе“. Уводни део, поводом смрти др Слободана Рибникара, *Политика* од 25.9.1924. године, бр. 5898

¹¹ Видети: <http://www.digital.nbs.bg.ac.yu/novine/politika/>, приступ сајту: 12.7.2007.

дневном листу *Политика* у време примене Криминалног или Казнителног закона за књажевство Србију, који је важио до доношења. Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године (ступио на снагу 1.1.1930. године).

Наведено истраживање се може сматрати почетном фазом у истраживању архивске грађе дневног листа *Политика*. Планирано је да у току даљег истраживања буду прегледани и анализирани чланци о малолетним делинквентима објављени у наведеном дневном листу у периоду важења нових кривичноправних прописа који су се односили на малолетне извршиоце кривичних дела.¹²

База од 60 текстова (1924. године – 4 текста; 1925. године – 17 текстова; 1926. године – 14 текстова; 1927. године 14 текстова; 1928. године – 11 текстова) обухватила је све чланке о кривичним делима, преступима или неким другим облицима недозвољених понашања (често непрецизно описаних)¹³ деце и малолетника или особа чије су године нејасно наведене, али се посредно ука-

зује на њихов малолетни статус.¹⁴

Прикупљени су и малобројни текстови који на индиректан начин упућују на положај и третман малолетних делинквената, као и текстови о основним карактеристикама малолетничке делинквенције и општег криминалитета у Србији тога доба, и то о:

- обиму криминалитета у Београду („Криминалитет у околини престонице“. Пропадање нашег села - *Политика*, Београд, Уторак, 27. Јануар 1925., бр. 6020 година XXII, стр. 7),

- настанку и развоју завода за васпитање омладине и посебних одељења за малолетнике у казним заводима („Освећење Дома Малолетника“, *Политика*, Београд, Понедељак 14. Јун 1926., бр. 6515 – година XXIII, стр. 7; „У Забели“ Посета Пожаревачким казним заводу, *Политика*, Београд, Петак 10. септембар 1926., бр. 6601 – година XXIII, стр. 6),

- броју осуђених лица у Србији током 1927. године („Колико има осуђеника у нашој земљи“, *Политика*, Четвртак 10. март 1927., Београд, бр. 6779, година XXIV, стр. 6.),

¹² Рад је резултат истраживања на пројекту „Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Република Србије“, бр. 149043Д, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹³ Видети: „Лопови нас покрадоше...“, Или зашто је ухапшен столарски шегрт Јозеф Зимек, *Политика*, Београд, Среда 26. Новембра 1924., бр. 5960 година XXI, стр. 5; „Мали крадљивци зечева“, *Политика*, Београд, Недеља, 31. маја 1925., бр. 6142 година XXII, стр. 5; „Разоружање шегртске школе“, *Политика*, Београд, Петак 1. Јануара 1926. бр. 6355 година XXIII, стр. 6

¹⁴ На пример: „Јуче је лопову, који још није навршио 20-ту годину, судио поротни суд“, из чланка: „Из Суда. Синовац и стриц.“ *Политика*, Београд, Среда 19. новембра 1924., бр. 5953, година XXI, стр. 4;

„Једног малог дечка Перу Недељковића, ученика трећег разреда основне школе и сина једне праље из Шуматовачке улице, ухватили су београдски шинтери заједно с његовим кучетом Белим, и као и Бели и он се нашао зачас иза решетака. Тојест, куче је било бачено у шинтерска кола, а дечак отеран у полицију.“ Из чланка: „Мали Пера и његов Бели“, *Политика*, Београд, Понедељак, 19. јануар 1925., број 6012 година XXII, стр. 4.

- стању у казнено-поправним заводима („Град робијаша“, *Политика*, Петак, 22. јули 1927., Београд, бр. 6907, година XXIV, стр. 8.),

- осуђеницима на смрт („Последњи дан на смрт осуђеног“, *Политика*, Четвртак 4. август 1927., Београд, бр. 6920. година XXIV, стр. 6).

Кривичноправни положај деце и малолетника до доношења Кривичног законика Краљевине Југославије из 1929. године

У Србији је тек у другој половини XIX века донет закон којим се по први пут прецизно издваја категорија малолетних учинилаца кривичних дела.¹⁵ Допуном Казнителног закона за поаре и крађе из маја 1847. године најпре је било одређено да се старије малолетно лице („малолетно но дорасло“) кажњава четвртином или половином прописане телесне казне, а затим је, те исте године, унутар саме категорије малолетника направљена разлика у кажњавању „недораслих“ учинилаца и малолетника. „Недорасло лице“ испод 14 година има се предати родитељима, старатељу, учитељу или газди да га ови казне; млађи малолетници (од 14-16 го-

дина старости) уместо смрћу или мртвом шибом кажњавају се бојем штаповима, камцијама или рогозом, а старији малолетници (изнад 16 година) поштеђени су смртне казне и уместо ње кажњавају се шибом или робијом од шест до девет година (ако су телесно слаби да шибу поднесу).¹⁶ Одредбе о малолетним учиниоцима поаре и крађе проширене су 2. септембра 1850. године на кажњавање малолетних хајдука, јатака, а од 31. јануара 1853. године и на све малолетне учиниоце било којег кривичног дела.¹⁷ Према Полицијској уредби из 1850. године и Закону о замени телесних казни из 1853. године за замењивање телесних казни малолетним осуђеницима била су дата посебна правила.¹⁸

Потпун и систематизован кривични законик донет је 1860. године под називом Криминални (Казнителни) законик за Књажевство Србију. У Законику је узраст учинилаца кривичних дела доведен у непосредну везу са њиховом кривичном одговорношћу, тако да је малолетство била околност која је искључивала урачунљивост, па самим тим кривичну одговорност. У категорију кривично неодговорних за злочине и преступе

¹⁵ Према одредбама Карађорђевог криминалног законика из 1807. године најчешћа телесна казна била је батинање штаповима мушкараца, камцијама жена, а трском, односно рогозом недораслих. Тек доношењем Устројства судова окружни 1840. године отпочела је примена релативног одређивања казне. Приликом изрицања кривичних санкција учиниоцима, суд је водио рачуна о полу и старости учинилаца, субјективним карактеристикама личности учинилаца, мотивима и начину извршења дела. Атанацковић, Д., *Пенологија*, Научна књига, Београд 1988., стр. 239-241.

¹⁶ Живановић, Т., Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804-1865., Београд 1967., стр. 472-4., цит. у: Николић, Д., *Кривични законик Кнежевине Србије*, Градина, Ниш 1991., стр. 48.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Према одредбама Полицијске уредбе, телесно се нису могли кажњавати свештеници, званичници и друга угледна лица и малолетници до 13 године живота не потпадају под полицијско кажњавање. Цит. према: Николић, Д., *op. cit.*, стр. 44-45.

законодавац је уврстио учиниоце који „немају пуни дванаест година“, као и оне који би имали пуни дванаест година али још не би навршили шеснаесту годину, а доказало би се да су „без разбора учинили злочинство или преступленије“. Ако су учиниоци били у узрасту од 12-16 година и кривично дело учинили „с разбором“, малолетство се обавезно узимало као ублажавајућа околност, па се уместо смртне казне или робије изрицао затвор до десет година, а код преступа највише половина оне казне „на коју би се осудили да су старији“.¹⁹ За учиниоце до навршене 21 године живота Законик прећутно узима да не поседују сва она психичка својства неопходна за пуну способност свести о сопственим делима. Кривац тога узраста има се казнити са највише две трећине каз-

¹⁹ У књизи „Водич Историјског архива Ниш“, под т. 3. „Правосуђе“ описани су фондови органа који врше правосудну функцију. Архив чува фрагментарну грађу суда округа Алексинца и Ниша. Сви фондови су сређени изузев фонда Округног јавног тужилаштва Ниш. Архивски фондови до 1941. године обухватају грађу из Суда округа алексиначког од 1836-1915. и Првостепеног суда Ниш од 1878-1915. године. Архивска грађа ове две установе састоји се од непотпуних списа. Списи алексиначког суда од 1841-1914. садрже разне судске парнице и пресуде. Из Првостепеног суда Ниш сачуване су само две књиге, које не садрже грађу о пресудама донетим против малолетника у том периоду. Из рада Округног суда у Нишу за период 1945-1966. година сачувани су списи о кривичним делима малолетника и изречена првостепена решења Округног суда (КМ). Ова грађа у време истраживања везаних за предмет овога рада није била доступна у Архиву. Цит. према: *Водич Историјског архива Ниш*, Историјски архив Србије, Ниш 1996., стр. 180-181.

не прописане за учињено дело, а уместо на смртну казну, обавезно ће се осуђивати на робију или заточење. За учињене иступе, пак, деца до навршене дванаесте године „предаваће се родитељима или тугорима да иј казне“, а ђаци – „њивим учитељима или професорима, да иј ови сходно школским законима казне“.²⁰

На територији Краљевине Далмације, Хрватске и Славоније примењивао се Казнени закон о злочинима, преступима и прекршајима од 27. марта 1852. године. У злочин се није убрајао чин или пропуст учиниоца ако „он не буде још навршио 14 година вијека свога“ (гл. I, чл. 2., ст. д.). Олакшавајућа околност код учињеног злочина била је „када учинитељ не буде још навршио двадесете године вијека свога“ (гл. IV, чл. 46, ст. а.). Деца до навршене десете године која изврше неку кажњиву радњу (преступ или прекршај) „оставит се имају једино кажњењу домаћем“. У узрасту од навршене једанаесте до навршене четрнаесте године за сва учињена дела која се „само зарад недораслости учинитеља не убрајају за злочинства“ (чл. 2, ст. д) учиниоци се кажњавају као за прекршај.²¹ Овај Законик био је примењиван на територији Словеније и Далмације, док је у Војводини и Међумурју био на снази V Законски чланак из 1878. године (Казнени закон о злочинствима и преступима). У БиХ је био на снази Казнени закон

²⁰ Николић, Д., *op. cit.*, стр. 147.

²¹ Видети: *Казнени закон о злочинствима, преступима и прекршајима, од 27. свибња 1852.*, (уредио Стјепан Крањичић), Тисак и наклада књижаре Лав. Хартмана, Загреб 1890.

о злочинствима и преступима од 26. јуна 1879. године. Црна Гора је донела свој Кривични законик за Краљевину Црну Гору 23. фебруара 1906. године, према чијим одредбама је постојала кривична неодговорност за особе које нису навршиле дванаесту годину живота (чл. 55).

Аустријско казнено законодавство важило је у Хрватској са Далмацијом, у Словенији и са мањим изменама у БиХ, док је Кривични законик Краљевине Црне Горе представљао скоро верну копију српског Казненог законика.²² Године 1879. измењене су неке одредбе аустријског КЗ Основом новог казног закона о злочинствима и преступима за Краљевину Хрватску и Славонију (тзв. Деренчинова „Основа“). „Основом“ је прописана апсолутна кривична неодговорност особа млађих од дванаест година. За малолетнике између дванаест и шеснаест година живота предвиђа се могућност кривичног прогона само ако су дозрели „до спознања кажњивости почињених дјела“.²³

О чему се у чланцима извештавало

У временском периоду 1924-1928. године у листу *Политика* чланци о малолетним делинквентима објављивани су на страницама које су се иначе бавиле темама из девијантног угла друштвеног живота. Чланци нису потписивани, али су по

²² Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., *Кривично право СФРЈ – општи део*, Савремена администрација, Београд 1979., стр. 65.

²³ Хирјан, Ф., Сингер, М., *Малолетници у кривичном праву*, Информатор, Загреб 1978., стр. 16.

начину извештавања један другом били слични по стилу што указује на јединствену уређивачку политику у односу на чланке са том садржином.

У наведеном периоду није објављен ниједан чланак који би се бавио обимом или другим феноменолошким карактеристикама малолетничке делинквенције. Само у једном случају, уредништво се бавило темом обима криминалитета у најближој околини Београда, при чему није вршено никакво разграничење у односу на обим криминалитета или врсту извршених кривичних дела од стране малолетних и пунолетних учинилаца, мушкараца и жена.²⁴ Слично је и са бројем осуђених лица. Веома мали број података из 1927. године односи се на број осуђених пунолетних лица, мушкараца и жена

²⁴ „Криминалитет у околини престонице“. Пропадање нашег села - *Политика*, Београд, Уторак, 27. јануар 1925., бр. 6020 година XXII, стр. 7

„Често се говори о рђавој јавној безбедности у Јужној Србији и другим удаљеним крајевима наше земље. Али, ни у непосредној околини престонице, у томе погледу није много боље. Број кривичних дела, који се догодио током прошле године, о томе је најбољи доказ.

Само у срезу врачарском, то јест у најближој околини Београда, догодило се у току 1924 године 1248 разних кривичних дела. Дакле, просечно, догађало се дневно три до четири кривична дела.

По својој природи та су кривична дела овако расподељена: 11 против стајања власти; 2 увреде чиновника у званичној дужности; 5 убистава без предумишљаја; 18 покушаја убистава; 2 детеубиства; 13 тешких телесних повреда; 3 силовања; 16 разбојништава; 10 паљевина; 50 опасних крађа; 55 простих крађа; 24 преваре; 16 злонамерних поништаја туђих ствари; 503 разних злочина и преступних дела која не спадају у побројане категорије и 635 иступних дела“.

на територији Краљевине СХС, али не и на број малолетних осуђеника.²⁵ Овакав став штампе јасно указује колико је мало пажње поклањано малолетничкој делинквенцији и њеним криминолошким показатељима. Стога се на основу броја објављених чланака о малолетним делинквентима које је објавила *Политика* у истраживаном периоду (укупно 60 чланака) не може закључивати о обиму малолетничке делинквенције. Мали број објављених чланака о овој појави пре би се могао објаснити мањим интересовањем читалаца. То је и разумљиво, с обзиром на патријархално друштвено устројство породице и њених чланова, по коме је дете само биће у развоју, обавезно да у

²⁵ „Колико има осуђеника у нашој земљи“, *Политика*, Четвртак 10. март 1927., Београд, бр. 6779, година XXIV, стр. 6.

„Наше званичне статистике имају обично два недостатка. Први, што су врло споре и други, што су непотпуне. Ова статистика, коју данас објављујемо има само први недостатак. Из ње се врло јасно види колико је осуђеника прошло кроз наше казнене заводе у току прошле године. Мушкараца и жена свега је заведено у званичне књиге 7.744.

Тај број овако је подељен на разне покрајине:

Србија: Београдски казнени завод 393 осуђеника, пожаревачки 1247, нишки 873, скопски 894, свега 3407.

Хрватска и Славонија: Казнени завод у Лепоглави 1129, у Сремској Митровици 873, у Старој Градишци 671.

Словеначка: Казнени завод у Марибору 591.

Босна и Херцеговина: казнени завод у Зеници 778.

Постоје и два женска казнена завода. Први у Загребу који има 162 осуђенице, а други у Бегуњама у коме су смештене 54 осуђенице.

Ови бројеви су изведени према подацима Министарства правде“.

свему поштује мишљења и одлуке родитеља. С друге стране, тешко да овакав став штампе има упориште, с обзиром на тежину прописаних казни и услове живота у казнионама и домовима за малолетнике.²⁶

Чланак „Освећење Дома Малолетника“, (*Политика*, Београд, Понедељак 14. Јун 1926., бр. 6515 – година XXIII, стр. 7) до детаља доноси објашњење о уложеним напорима како би установа другачије изгледала и какав је програм изведен поводом њеног освећења. Чланак је прожет нотом очигледног самодопадања и наклоности према управи Дома, са истакнутом вером у бољу будућност малолетника који бораве у тој установи:

„У једној старој општинској згради у улици Краљевића Марка бр. 9. смештен је Дом за васпитање малолетника. То је установа у којој треба да нађу крова, заштите и васпитања деца улице, која су имала несрећу да већ у својим младим годинама, између 12 и 16, буду изведена пред суд. Дому је дужност да води бригу о тој деци о којој се нико не брине и да их учини корисним грађанима, на добро друштва и њих самих.

Дом за васпитање малолетника основан је још 1911. године, али је, због ратова, почео рад тек октобра 1923. Како је ово била прва установа те врсте у Србији, и није за њу било никаквог закона, она је

²⁶ Видети чланке: „Освећење Дома Малолетника“, *Политика*, Београд, Понедељак 14. Јун 1926., бр. 6515 – година XXIII, стр. 7; „У Забели“ Посета Пожаревачким казненом заводу, *Политика*, Београд, Петак 10. септембар 1926., бр. 6601 – година XXIII, стр. 6

добила специјално уређење. У погледу унутрашњег уређења, дом је аутономан и њиме управља један одбор од пет лица постављених од стране министра правде...() Главни надзор над домом има министар правде. Дом се издржава из буџета Министарства правде, а помажу га још и Министарство унутрашњих дела, Министарство трговине и индустрије и општина београдска, пошто се овај дом првенствено стара о београдској деци.

Цео дом је читав свет за себе. Већ сама табла на њему изненађује обиљем занатских радионица, које ћете наћи у тој старој оронулој згради: Машинско-механичка радионица, штампарија, књиговезница, столарска, кројачка и обућарска радионица. То уче занат деца, које суд упуту Дому по својој пресуди. Они који нису писмени науче овде да читају и пишу. На школовању и учењу заната остају овде 3-4 године. Свака радионица има по 2-3 стручна мајстора. Ради се по поруџбини. Калфенски испит ученици полажу пред државном комисијом.

У Дому могу да нађу места 56 питомаца. Већ одавно сва су места попуњена. Суд више не може да шаље поклизлу децу на васпитање јер у Дому нема за њих места. Пуштају се на улицу. Када се буду опет огрешили о законе, можда много теже но први пут, тада ће се за њих већ наћи места у затворима и робијашницама.

И како довољно кредита није било, управа Дома је штедећи и радећи скоро сама с децом, подигла у дворшиту једну велику зграду која вреди близу милион динара, ма да је

на њу потрошено само 300.000 хиљада. Ту су смеишене радионице.

Јуче у четири сата после подне освећена је та нова четвороспратна зграда. Освећењу су присуствовали г. Марко Ђуричић, министар правде, са госпођом, др Марко Леко, председник Црвеног крста, чланови управног одбора дома, представници хуманих друштава, судије београдских судова и још леп број угледног грађанства.

После црквеног обреда, оркестар ученика Дома одсвирао је Химну, па је г. др Чедо Митровић, професор Университета и председник управног одбора Дома, пригодним говором поздравио госте. Изложио је све досадашње напоре да се створи ово што има и истакао преишну потребу зидања новог, великог дома, молећи министра правде да помогне да се ова лепа замисао оствари.

Изведен је тада с успехом концертни део. Ученик Живко Зарић декламовао је једну родољубиву песму, а оркестар Дома одсвирао под управом г. Јосипа Новака, неколико увек топло поздрављених тачака.

На крају је било послужење гостију“.

Исте године, објављен је чланак о Пожаревачком казненом заводу, где се помињу малолетни осуђеници. У чланку „У Забели - Посета Пожаревачким казненом заводу“ (Политика, Београд, Петак 10. септембар 1926., бр. 6601 стр. 6), наведено је:

„Завод, од прошле године, има и своју основну школу за малолетне осуђенике. Школа стоји под министарством просвете, које поставља учитеља и уопште води над-

зор над њом. Прошле године је школа имала само први разред, са 40 ученика. Успех је врло добар, захваљујући прилежности ових ретких ученика, од којих најмлађи има 14, а најстарији 20 година“.

Само у једном чланку наведен је став аутора о непосредном узроку малолетничког преступништва, путем једног тада доступног и посећеног мас-медија. У чланку под називом „Банда малих лопова“, (*Политика*, Недеља 18. Априла 1926., број 6460 година XXIII, стр. 9) описана је опасна крађа „извршена на врло дрзак начин“, у којој су учествовали чланови малолетничке банде старости од 13-15 година, од којих је један син „угледног београдског рентијера“. У закључку писац текста констатује:

„Полиција још није завршила своју истрагу и очекује се да ће искази ових малолетних преступника открити још многе њихове другове, које су рђави филмови скренули са правог пута“.

О узроцима „лошег понашања девојчица“ које су из провинције дошле у Београд расправља се у чланку „Послала је мама да краде“, (*Политика*, Београд, уторак 23 Новембар 1926., бр. 6675 година XXIII, стр. 6). Према новинару, лоше васпитање, које је девојчица понела из куће, под непосредним утицајем мајке, био је узрок њеног делинквентног понашања:

„Опасност, која прети младим девојчицама, које први пут долазе у престоницу, да буду захваћене бујицом вртлога великоварошког живота, није постојала и за младу Тотуцу Ану Икер. Ана је већ унапред

била припремљена да заплива у мутну воду престонице, а да из тога извуче што више користи за себе. Приликом поласка мајка је није саветовала да се чува искушења која је чекају у великој вароши. Напротив, она је послала дете са једном нарочитом намером:

„Велика си. Доста сам те хранила. Иди на кради, али да ми редовно шаљеш новац, јер ми паре требају. Овде немам никакве користи од тебе“.

Као и најбољи, послушала је девојчица и најгори савет своје мајке, и, по доласку у престоницу, постала опасна крадљивица, са којом је полиција имала много муке. Ухваћена је и осуђена на осам месеци затвора, који је издржала у Пожаревцу“.

У појединим чланцима је указивано како виши социјални статус породице из које потичу малолетни делинквенти утиче на повлашћени положај приликом вођења кривичног поступка. У чланку „Ђачка лоповска банда „Њих Седморица““ (*Политика*, Петак 1. јула 1927. Београд, бр. 6886, година XXIV, стр. 6) описно је како је „ових дана престоничка полиција учинила једно сензационално откриће. Ухапшена је једна опасна лоповска дружина „Њих Седморица“ коју су искључиво састављали ђаци седмог разреда гимназије. Они су сви из отмених београдских породица и на лоповски занат ни у ком случају није их натерала беда и немаштина“. У закључку текста износи се тврдња:

„Родитељи ухапшених ђака предузели су све могуће да се ствар заташка и да оштећена лица не под-

несу тужбе. Сама полиција иде им на руку да ствар не избије у јавност и г. Филиповић, шеф одељења јавне безбедности одбио је да да икаква обавештења. Изгледа да се настоји на томе да банда не буде изведена пред суд и да ђаке гимназија дисциплински казни“.

Начин извештавања углавном је био такав да садржи низ описа везаних непосредно, често и посредно за сам кривични догађај. Износи се низ детаља, често без правничке аргументације, а тежину престапа је тешко одредити с обзиром на то да се пуцање из ватреног оружја у чланку назива „несташлуком шегрта“:

„Већ од католичког Божића престоничке улице одјекују преко целог дана од праска дечјих прангија. На све стране видите како дечаџи набијају своје прангије и пале их са неким особитим задовољством. Нарочито се у томе истичу шегрти. Сакривени иза неког угла они приређују пролазницима свакојака изненађења. А кад се неки старији човек уплаши, тргне, спадну му наочари, они прасну у смех и побегну да чекају неког другог“ („Разоружање шегртске школе“, *Политика*, Београд, Петак 1. Јануара 1926.бр. 6355 година XXIII, стр. 6).

У једном броју чланака извештавање није довољно прецизно јер се не наводи кривично дело и године извршилаца, а често се користе изрази: „лоповски концерн шегрта“, „мали лупежи“ („Банда малих крадљиваца“, *Политика* Београд, Уторак 18. маја 1926., бр. 6488 година XXIII, стр. 6.); „један симпатичан младић“ (Из Суда: „Ситне и крупне свађе“, - Пет малих претреса који гоне на раз-

мишљање –Гимназиста и његова варијеткиња, *Политика*, Субота 25. септембар 1926. бр. 6616 година XXIII, стр. 5); „мали лопови ухваћени на делу“ („Мали лопови ухваћени на делу“, *Политика*, Понедељак 20. јун 1927. Београд бр. 6875, година XXIV, стр. 5). Иако су чланци објављени у време важења Криминалног законика за Књажевство Србију, по коме се за учиниоце до навршене 21. године живота није могла изрећи смртна казна, већ обавезно казна робије или заточења, новинар у чланку „Последњи дан на смрт осуђеног“ (*Политика*, Четвртак 4. август 1927., Београд, бр. 6920. година XXIV, стр. 6) наводи: „У дворишту Окружног суда у Новом Саду извршиће се сутра смртна казна на двадесетогодишњем Мишом Крњачем, слугом из Старе Паланке, осуђеним због дво-струког убиства са предумишљајем“, па није јасно да ли се ради о произвољном навођењу година осуђеника на смрт или о арбитрарном поступању суда.

У свим селектованим чланцима за потребе овог истраживања, наведена су пуна имена и презимена делинквентне деце и малолетника, често уз навођење имена родитеља и њиховог занимања, као и имена и занимања жртве, са посебним симпатијама за жртву. Догађаји се описују у детаље, често небитне за саму кривичну ствар:

- „Господин Крста Гимовић, познати београдски месар и одборник општине, враћао се 7. октобра ове године кући из вароши. Било је, од прилике, 9 часова, када је срео у Ратарској улици своја два момка, Василија Недељковића и Властими-

ра Вукмировића које је пратио жандарм с бајонетом на пушци. Властимир и Василије носили су на леђима, у два прљава џака неке тешке предмете“; („Два цреварара и један ашчија“, *Политика*, Београд, Недеља 23. Новембра 1924., бр. 5957 година XXI, стр. 7); „Уметнички столар, г. Аранђел Мирковић, довео је синоћ у кварт полицијски, једног врло младог лопова, који је у одсуству обио сандук једног калфе, украо 16000 динара и измислио, да би затурио траг, опасну крађу и лопове. Ево како се то десило...“ („Лопови нас покрадоше... Или зашто је ухапшен столарски шегрт Јозеф Зимек.“ *Политика*, Београд, Среда 26. Новембра 1924. бр. 5960 година XXI, стр. 5); „()... Око 8 часова изјутра изашао је г. Никола Нушопулос сопственик мануфактурне радње у балканској улици. ...() Нашао је улицом један младић пристојног изгледа и упутио се право ка њему. Пришао је г. Нушопулосу и замолио га да му прода један штап који му неизоставно треба, јер путује кући па би радо да понесе какав поклон оцу. Трговац је прошао иза тезге и пружио младићу један штап. У том тренутку, младић искористивши прилику кад му је трговац био леђима окренут извукао је из паса један касапски нож, дугачак 30 цм и њиме свом снагом ударио г. Нушопулосу у главу. Нож се омакао и зарио у врат... () Из џепова му је повадио све што је нашао, узео је кључеве од касе и најзад скинуо прстен са остатка трговачевог прста који му је малопре одгризао. Полиција је имала велику муку да га отргне од масе света која је желела да га линчује. Наставља се саслушање

сведока“. („Разбојништво у по дана усред Београда“, *Политика*, Београд, Понедељак 28. мај 1928., бр. 7211 година XXV, стр. 8).

- „Већ четири године Бора Стефановић Наумовић служи код Аћима Спиновића, кафеџије, на углу Шуматовачке и Зорине улице. Бору је довео његов отац из Кичева и поверио га газди Аћиму да од њега створи ваљаног човека. За све време Бора је био послушан и вредан те је зато његов нестанак веома зачудио и кафеџију и све остале кафанске госте“. („Крађа 87000 динара. Кафански момак обио касу и побегао с новцем“. - *Политика*, Београд, Субота, 10. јануар 1925. бр. 6003, година XXII, стр. 4).

Уз посебну иронију описује се малолетни делинквент чије сексуалне склоности се наговештавају уз подсмех:

„Одељење Опште полиције ухапсило је јуче Адама Громковског, младића од 19 година по народности Пољака родом из Кракова. Адам се налази већ више од годину дана на нашој територији.

По занимању је келнер. У послу је био необично спретан и свуда је брзо стицао симпатије публике. Адам је иначе врло леп младић, а на улици се виђао веома често. Обиловао је лепим манирима и давао изглед човека из највиших друштвених кругова. Виђао се врло често у друштву неке господе, лумповао је у њиховом друштву читаве ноћи. Увек весео, насмејан, окружен пријатељима, проводио је у друштву бесне дане.

Пре неколико недеља по свом обичају Адам је био отишао опет на

неки већи излет. Вративши се с пута, одсео је код једног свог пријатеља али је при том учинио једну несмотреност, заборавио је да се пријави. После неколико питања иследник га је упитао да му право каже од чега се издржавао кад више од четири месеца нигде не ради. После дужег оклевања рекао је да су га цело време издржавали његови многобројни пријатељи.

Пошто није могла да дозна издржавање Адамово, полиција га је казнила за беспосличјење са десет дана затвора. Поред тога, казнила га је са три дана затвора због непријављивања.

На крају, пошто Адам није наш поданик, полиција је решила да га после издржане казне протера из наше државе. („Хапшење младића који не уме да објасни од чега се издржава“, *Политика*, Београд, Петак 6. јул 1928, бр. 7248 година XXV, стр. 9).

Међутим, за какву сличну ситуацију у којој би се нашла женска особа, новинари *Политике* тога времена извештавају на начин који јасно указује на став јавног мњења према жени изван породичног окружења, када се над проглашено „сумњивим“ женским особама примењивао лекарски преглед ради утврђивања стања *virgo intacta*:

„Јуче је у Управи града освојала једна прилично лепо одевена шеснаестогодишња девојчица. Агенти, који су у току ноћи обилазили локале око савскога пристаништа нашли су је код „Пећине“ у друштву неких подофицира. Седела је са њима за једним столом, пила и певала. Агентима се због тога учинила сум-

њива и позвали су је да пође са њима у полицију. После дужег опирања и невестице одбране, која је само појачала сумњу полицајаца, девојка је пошла са њима и они су је одвели да преноћи у Управи па је изјутра упуте у амбуланту на преглед. Јуче, међутим, у амбуланти, на велико изненађење лекара, констатовано је да је девојка невина. Враћена је зато у полицију и тамо је предузето саслушавање“...(). („Илонка, несудђена филмска звезда. - Како је мала Илонка побегла од мајке и доспела у Главњачу и амбуланту у Дечанској улици“- *Политика*, Београд, Петак 12. Јуна 1925., бр. 6152 година XXII, стр. 5).

Посебно су интересантни наслови. Некада из наслова чланка није могуће препознати стварну тежину учињеног деликта:

- „Страдање шеснаестогодишње матере. Сељанчица Перса, стрина Наталија и дилбер Ђура“ (*Политика*, Београд, Среда 24. Јуна 1925., бр. 6164 година XXII, стр. 5 – из другог, шаљивог дела наслова тешко се може закључити да новинар извештава о убиству ванбрачног новорођенчета. Али, зато у завршетку чланка, бележи финале догађаја из суднице:

„Суд је потом донео одлуку. Како нема доказа да је дете насилно угушено то не постоји дело убиства из чл. 164, већ дело напуштања детета из чл. 165. Зато је Перса ослобођена казне јер је малолетна и упућена родитељима да је казне, а Наталија је пуштена из недостатка доказа.

- Сад кажите хвала судијама, саветује Персу и Наталију један стари сељак, кад је прочитана пре-

суда.

Перса на то бризне у плач и почне да захваљује, а Наталија се испрси и добасти судијама једно одсечно: „Збогом“, па не гледајући ни у кога крупним корацима пође ка излазу.

-Е ова ће скоро опет да нам дође у госте, приметио је због таквог њеног држања чича Војин одаџија и сумњиво завртео главом“.

- „Подвиг малолетног сеоског скитнице“ (*Политика*, Београд, Четвртак 23. Септембар 1926., бр. 6614 година XXIII, стр. 6) – чак и јасно изражена ироничност наслова и даље не указује на сву тежину извршеног покушаја убиства, који новинар означава као „један невероватан подвиг“, указујући на неспојивост тог кривичног дела са неписменим осамнаестогодишњим „скитничарем“ који покушава да убије своју невенчану супругу, само један дан по заснивању ванбрачне заједнице.

- „Два мала лопова и њихова велика пљачка“ (*Политика*, Београд, Недеља 7 октобар 1928.бр. 7341 година XXV, стр. 12) – о ком узрастном периоду учинилаца је овде реч, тешко се закључује из наслова, осмишљеном да искаже симпатије за учиниоце, да би се у тексту констатовало да су они учиниоце тешке крађе и више џепарења на плажи.

- „Злочин малог грбавка – како се мали грбави дечак осветио једноме који му се подсмевао“, (*Политика*, Београд, 18. новембар 1925. године, број 6311) – и поред наношења тешких телесних повреда своје другу због ругања, новинар ипак субјективно исказује симпатије према извршиоцу због његовог инвали-

дитета. У чланку је детаљно описано Николино тешко детињство: „Нико није хтео да се игра са њим. Ругала су му се сва деца и исмевала га. Мада је у гимназији био одличан ђак, мајка га је исписала „у уверењу да од њега не може ништа да буде.“

У више наврата, кроз посматрани период, помиње се и описује лик наредника Сретена. Описан је тако да малолетни преступници у сусрету са њим, више зазиру од њега него од самог суда:

„Наредниче Сретене, доведите из притвора Драгољуба Јовановића и Светислава Стефановића!-викнуо је јуче пред почетак суђења у Првостепеном суду, одаџија Ђорђе, а неко из публике је додао:

- То су она двојица што одговарају за опасну крађу.

*Сви су тада упрли погледе у дно ходника да виде окореле зликовце. Али кад се два метра високи наредник Сретен појавио из полутаме, пред њим су корачала два босонога и подерана дерана, од којих је онај већи једва допирао теменом до опасача Сретеновог (Мали крадљивци зечева, *Политика*, Београд, Недеља, 31. маја 1925., бр. 6142 година XXII, стр. 5).*

- „Живојин се не брани. Он само кука и обећава да ће убудуће бити поштен.

- Ето, мајке ми, - каже он судијама, ако ме пустите одмах ћу бити поштен. Чим изађем из суднице.

Кад му је саопштено да га је суд, узимајући у обзир све олакшавне околности, казнио само са месец дана затвора, урачунавајући му ту и 25 дана проведених у притвору, дечко је сав радостан излетео из суд-

нице, вичући:

- *Хвала лепо! Хвала лепо!*

Напољу га је дочекао неумољиви наредник Сретен за она пет дана („Ако ме пустите, бићу поштен“. Политика Београд, Четвртак 20. Маја 1926., бр. 6490 година XXIII, стр. 6).

- *Погнуте главе излазе оба преступника из дворане, заобилазећи пажљиво наредника Сретена да се не очешу о њега* (-Питомци наредника Сретена - Политика, Београд, Среда 29. Септембар 1926., бр. 6620 година XXIII, стр. 7).

Иначе, рад суда је био јаван и представљао врсту разоноде за ондашње грађане:

„Јуче је варошки суд био пун света. Из разних одељења извођени су кривци кроз гомилу публике, а позивари су имали муке да прозову бројне сведоке. Опет неколико преступа малолетника и људи које је беда отерала у Главњачу“ („Крупне и ситне крађе“, Политика Београд, Четвртак 20. Маја 1926., бр. 6490 година XXIII, стр. 6).

Чланци у којима се описују имовинска кривична дела

Начин извршења дела описиван је до детаља, уз навођење дијалога између жртве и учиниоца, као и између припадника органа државног гоњења и кривца. Нигде није наведен извор података, коришћења записника са суђења и сл., тако да изгледа да аутор чланка, који је вероватно присуствовао суђењу, износи своје бележење и виђење догађаја и самог суђења. На крају скоро сваког од чланака дате су појединости веза-

не за изречену казну, одлуку Апелационог суда, уколико је улагана жалба, и изречену меру притвора.

О имовинском криминалиту у коме учествују малолетна лица извештава се у 4 чланка из 1924. године, У једном чланку забележено је да је лопова, који још није био навршену двадесету годину, суд осудио за опасну крађу на годину дана затвора и две године полицијског надзора. У чланку се наводи:

„Миливоје, чим је узео из фијоке 51000 динара у банкнотама, отишао је код свог стрица у село. То је било сутрадан по великој Госпојини. Синовац је испоручио стрицу своју тобожњу успелу авантуру са једном постаријом госпођицом, која је истина саката у леву ногу и не баи тако лепа, али богата. Са њом се верио, и одмах добио 51000 динара.

„Шта те се тиче лепота, прекинуо је стриц одушевљено причање синовца, узми је кад је богата па ма немала обадве ноге и обадве руке“ (Из Суда. Синовац и стриц. Политика, Београд, Среда 19. новембра 1924., бр. 5953, година XXI, стр. 4).

У осам чланака из 1925. године описује се вршење имовинских деликата од стране деце и малолетника. Описани начин извештавања остао је сличан. На основу начина писања може се претпоставити да су извори података о појединостима везаним за кривични догађај били полицијски списи или казивање саме жртве, трговца, успешног занатлије или чиновника, у чији се углед и опис догађаја, није сумњало:

„Очевидно је било, да је Бора дуго смишљао на који ће начин из-

вести своје дело. Брава на каси је врло компликована и требало је много времена и стрпљења па да Бора начини калауз којим би је могао отворити. Пошто је узео новац, лопов је нашао и своје исправе, које је био дао газди на чување, затим је напунио једну сламну корпу својим стварима и мирно напустио кафану кроз врата која излазе на Зорину улицу. Полиција трага за одбеглим обијачем“ (Крађа 87000 динара. Кафански момак обио касу и побегао с новцем. - *Политика*, Београд, Субота, 10. јануар 1925. бр. 6003, година XXII, стр. 4).

Понакад су деликти и њихови извршиоци описивани у чланцима са подсмехом и шаљиво. У тим случајевима је читалац у недоумици због чега се о врло озбиљним и друштвено опасним појавама извештава на такав начин. С друге стране, овакви чланци могу пружити посредно драгоцене податке о томе шта је тридесетих година прошлога века у Србији, Београду, сматрано друштвено опасним понашањем. У тексту „Мали крадљивци зечева“ (*Политика*, Београд, Недеља, 31. маја 1925., бр. 6142 година XXII, стр. 5) новинар овако описује догађај:

„То је био Драгољуб Јовановић, браварски шегрт, стар 15 година. Његовом другу Свети је тек 12. Кад су их посадили на оптуженичку клупу они су сели спокојно, смешећи се, као да седају у скамлију. Тада је приватни тужилац чича Риста Палевић, општински чувар парка код станице, испричао како су га њих двојица ојадили. Он је имао 6 питомих зечева, који су му били једина забава и задовољство. По цео дан се

са њима занимао чувајући парк“.

У бројевима *Политике*, који су објављени 1926. године, од укупно 14 чланака о малолетним преступницима, у осам се описују догађаји везани за неки облик имовинског криминалитета. Криминалне групе малолетника се називају „банде малих лопова“ („Банда малих лопова“, *Политика*, Недеља 18. Априла 1926. број 6460 година XXIII, стр. 9) и „банде малих крадљиваца“ („Банда малих крадљиваца“, *Политика*, Београд, Уторак 18. маја 1926., бр. 6488 година XXIII, стр. 6.).

У чланку „Да би отпутовао мајци“ (*Политика*, Београд, Среда 29. Септембар 1926., бр. 6620 година XXIII, стр. 7), у коме је описано како петнаестогодишњи дечак, напуштен од стране оца, поткрада свога газду да би обезбедио новац за путовање мајци у Трст, јасно је исказана симпатија новинара, који је писао чланак, према малолетном учиниоцу:

„Мали крадљивац је плачним гласом признао своју кривицу и брани се да није лопов.

-Остављен сам од оца на улици. Нико о мени не води рачуна. Досадило ми је живети овако без иког. Хтео сам да се вратим мајци у Трст и решио сам да обијем фијоку и узмем новац за пут“.

Број имовинских деликата о којима је у чланцима извештавано током 1927. године био је већи (9 деликата) у односу на број деликта насиља (5). Помиње се узраст учиниоца од 10 година, углавном дечака, који су задржавани у притвору ради ислеђења („Мали лопови ухваћени на делу“, *Политика*, Понедељак 20. јун 1927., Београдбр. 6875, година

XXIV, стр. 5). Сличан наслов „Мали лопови на трамвајима“ (*Политика*, Уторак 22. март 1927., Београд, бр. 6791, година XXIV, стр. 9) употребљен је да опише понашање деветнаестогодишњег и шеснаестогодишњег преступника. Те године забележен је и случај крађе који је починила тринаестогодишња девојчица („Крадљивица од 13 година“, *Политика*, Субота 25. јун 1927., Београд, бр. 6880, година XXIV):

„На оптуженичкој клупи се ди и плаче тринаестогодишња девојчица. Одговара за крађу накита у вредности од 20000 динара. Приватни тужилац је г. Милан Вукомановић инспектор државних железница. Оптужена малолетна Евица Гергер, из Јабуре, код Панчева, као служавка код г. Вукомановића, украда је кључић од једног сандучета у коме је било разних драгоцености, и однела један прстен са једним великим каменом, други један прстен са осам дијаманата, једну грану дијамантску за српску ношњу, и један пар сребрних минђуша са дијамантима.

Пре ове крађе она је још једном била покрала свога господара, али је вратила прстење. Међутим, овога пута ништа није хтела да призна.

Тек десетог дана у полицији Евица је признала крађу. Тада је рекла да је прстење изгубила на Малом Калемегдану, а да се брош и грана за либаде налазе у њеном кревету у сламарици. Тако је и било и при тим исказима остала је и јуче на претресу. Суд је Евицу осудио за дело са разбором са 20 дана затвора“.

Током 1928. године *Политика* је известила о свега два извршена

дела имовинског криминалитета учињена од стране малолетника. У једном случају радило о поновном суђењу малолетничкој банди за кривична дела у стицају, када је првостепени суд досудио дужевременске казне затвора извршиоцима:

*„У првом одељењу Варошког суда одржан је јуче пре подне понован претрес дружини малолетних лопова који су у Београду извршили 24 просте и опасне крађе. Један за другим они су порицали опет своје крађе али су ипак добили истоветну казну као и први пут када им је било суђено. Бранили су се да им је признање изнудила батинама полиција и да невино одговарају за дела која нису извршили. Суд није узео у обзир њихово порицање па је и јуче донео првобитну пресуду. Вођу дружине суд је осудио на 12 година робије, чланови банде на 10 и 8 година и на 10 и 8 месеци затвора („Поновно суђење малолетним лоповима“, *Политика*, Београд, Среда 26. децембар 1928., бр. 7421 година XXV, стр. 7).*

Чланци у којима се описује насиље

У прегледаним месецима 1924. години није описан ниједан случај насиља извршеног од стране малолетника. У 1925. години је описано укупно 6 случајева насиља. Описан је случај детеубиства („Страдање шеснаестогодишње матере. Селјанчица Перса, стрина Наталија и дилбер Ђура“, *Политика*, Београд, Среда 24. Јуна 1925., бр. 6164 година XXII, стр. 5), као и убиство које је извршио дванаестогодишњи дечак из Тузле:

Тузла, 1. Октобра

„Јуче су се потукли Мехмед Авдибеговић, 12 годишњи дечак и Мехмед Мазановић, од 20 година, обојица из кладањског среза. Мазановић је истукао Авдибеговића, али је увређени и изударани Авдибеговић, потргао нож и Мазановића ударо посред срца“ (Злочин једног дечака (Извештај *Политици*) *Политика*, Београд, Петак 2. Октобра 1925., бр. 6264 година XXII, стр. 7).

У *Политици* је писало и о случајевима патрицида. Интересантно је да су новине приликом извештавања о оцубиству и у свим наредним пронађеним текстовима покушавале да „оправдају“ поступке оцеубица, трудећи се да до краја опишу све облике злостављања којима је дете виктимизирано. У тексту „Осамнаестогодишњи оцеубица - осуђен је на 10 година робије“, (*Политика* 16. новембар 1925. године, број 6309) наводи се да отац „није могао очима да га гледа јер је био уверен да син његове жене није његов син. Био је сироче код живог оца и матере...() „Одрастао је на парчету хлеба и комаду покварена сире, који му отац изнесе у подне и увече и баца напоље. Његов брат и сестра ручавали су унутра за столом, с оцем, он напоље, на прагу... Јануара месеца отац га је отерао...() Јосиф је отишао у полицију и пријавио се. Суд га је осудио на 10 година робије.“

У току 1926. године у чланцима су описивана најчешће убиства. Најпре се о оцеубиству говори у чланку „Девојка убила оца“ (*Политика*, Београд, Четвртак 11. Марта 1926., бр. 6422 година XXIII, стр. 5)

где се описује случај патрицида извршен од стране седамнаестогодишње ћерке после дуготрајног злостављања, као и случај оцеубиства које је извршио деветнаестогодишњи младић и како наводи новинар „()... И у једном тренутку душевне кризе, до лудила обузет страхом и мржњом, Милан је убио свога оца“ („Суђење оцеубици Милану Раковићу *Политика*, Београд, Четвртак 30. Септембар 1926., бр. 6621 година XXIII, стр. 7).

Покушај убиства („Подвиг малолетног сеоског скитнице“, *Политика*, Београд, Четвртак 23. Септембар 1926., бр. 6614 година XXIII, стр. 6) описан је уз извесну дозу ироније, где новинар описује могућност смртног исхода на полушалјив начин (о чему сведочи и наслов чланка), вероватно руководећи се крајње маргинализованим друштвеним статусом актера. Наиме, две скитнице, младић и девојка, нашли су се у улогама убице и жртве:

...“Али, срећа њихова није трајала, како изгледа, ни један читав дан. Настале су одмах свађе. ()...Међутим, Будимир је Вукадинку одвео свега до једног врбака поред Мораве. Ту ју је свукао потпуно голу, везао јој је око врата мараму коју је носила на глави и бацао је у воду. () ...Али се Вукадинка није дала лако удавити. Борбу с водом решила је у своју корист. Хаљине је, међутим, за то време Морава однела и она је целу хладну ноћ морала провести поред неке воденице. Сутрадан је ту наишао један сељак, који је њене мукe прекинуо()...На саслушању Вукадинка је причала да је Будимир то учинио без икаквог разлога. Наредио јој је просто да се свуче, затим

да легне на леђа, а он ју је онда био по трбуху, рукама и ногама. Већ онесвешћену, обавио јој је око врата мараму и бацрио у воду. Спасена је случајно, пошто се закачила за воденицу.

Будимир је опет тврдио да га је на то нагнало њено неучтиво понашање. Дошавши до врбака, она га је напала страшно ружним речима, па је он дело учинио у изазваном стању.“

Тешка телесна повреда квалификована смрћу („Из страха да не буде нападнут“, *Политика*, Београд, Уторак 23. Новембар 1926., бр. 6675 година XXIII, стр. 6) настала је као прекорачење нужне одбране окривљеног. Радило се, наиме, о наставку већ давно започете свађе двојице младића која се после завршене мобе и прославе окончала смрћу:

...“Преко дана 25. јула ове године била је моба на којој је било више сељака, а увече се играло све до у зору. Око 3 сата ујутру, ().. тек што је испратио своје другове, пред Радомира је испао Тадија Ивановић и упутио се право њему. Још раније, Тадија је претио Радомиру да ће га тући, а у овом тренутку Радомиру се учинило да ће сад и да изврши своју претњу. Уплашен, младић није смео да пусти Тадију да му се приближи, већ је одмах скинуо своју двоцевку и уперо на свога противника. Тек што се Тадија мало окренуо у лево, двоцевка је планула, а многобројна сачма из пушке сјурила се несрећнику у слабину с десне стране. После извесног времена Тадија је умро од задобијених рана.“

У последњем описаном случају насиља, у коме је учествовао и

дванаестогодишњи малолетник, новинар износи све појединости суђења жени за убиство мужа и евентуално синовљево саучесништво. Све време син је тврдио да је оцеубица. Читав случај новинар представља, по начину описа догађаја, као до краја нерасветљен. Ипак, оба суда, и нижи и виши по жалби, остају по својим претходним одлукама о висини казне за супругу: „...() У току целе истраге, а и доцније на суђењу Радивоје је упорно остао на томе да је он убио оца. То исто је тврдила и Лепосава“... („Тајанствена породична драма. Ко је убица: жена или син? Једно загонетно убиство пред вишим судовима“, *Политика* 9. децембар 1926. године, број 6691).

Током 1927. забележено је пет кривичних дела убистава извршених од стране малолетника. У два случаја радило се о унутарпородичним убиствима. У чланку „Покушај убиства у Новом Врбасу“ (*Политика*, Петак 4. март 1927., Београд, бр. 6773, година XXIV, стр. 8) новинар врло помно анализира односе који карактеришу „дивљи брак“ између двоје починиоца и улогу оца, односно будућег таста у тој вези. Новинар констатује: „Непопустљивост старчева вређала је заљубљену Катицу и њеног незаконитог мужа“. Новинар врло помно, до детаља, наводи генезу догађаја:

...“Катица је онда наговарала Живојина да убију оца, који је једина препрека њихове среће. Живојин се дуго решавао. Она му је најзад ставила у изглед да ће му вратити прстен ако не убију њеног оца Николу. Од тога момента Живојин је постао врло нервозан и очајан. Дуго се

опирао, али га је Катица стално наговарала“.

Без обзира на изношење оваквих тврдњи, пре почетка суђења, новинар чланак довршава речима:

...“Полиција га је ухапсила (Живојина, прим.аут.) и спровела данас у Сомбор у суд. Живојин признаје покушај убиства, а Катица одбија саучесништво и наговарање“.

У чланку „Мајка и син убијају мужа и оца“, (Политика, Недеља 10. јула 1927., Београд, бр. 6895, година XXIV, стр. 5.) ради се о мајци и осамнаестогодишњем сину који су убили супруга, односно оца и „његов леш закопали на салашу код бунара“. Као да дело није било превише интригантано за новинара, који не говори ни о каквој позадини убиства, већ само констатује на крају кратког чланка: „Полиција је извадила леш Михајлов, извршила увиђај и ухапсила и сина и мајку. Обоје дело признају“.

Остала три била су мотивисана: осветом (Из Суда: „Два месеца затвора за убиство друга“, Политика, Београд, Субота 29. јануар 1927., бр. 6739, година XXIV, стр. 7), љубомором („Младић који је убио девојку зато што није хтела да пође за њега“, Политика, Субота 27. август 1927., Београд, бр. 6943, година XXIV, стр. 8) и страхом од напада на живот („Убиство у Пиносави“, Политика, Уторак 29. новембар 1927., Београд, бр. 7037, година XXIV, стр. 7).

У 1928. години забележен је највећи број унутарпородичних убиства – убиства чланова шире породице, оцеубиства и чедоморстава – чак 6 случајева. У првом описаном случају патрицида („Син који је убио

оца“, Политика, Београд, Уторак 8. мај 1928., бр. 7191 година XXV, стр. 5) новинар детаљно извештава о чињеницама утврђеним на главном претресу пред ћупријским првостепеним судом. ...“Константин је млад човек, једва има 17 година и узбудљиво пред судом прича језив догађај, који је стао главе његовог оца Ђорђа“. Новинар такође износи све појединости понашања оца које је и довело до убиства:

...()“ Догађај се одиграо 10. марта ове године у Параћину, у њиховом стану. Покојни Ђорђе стално је пијанчио и картао се, у кући мучио и кињио све од реда, а нарочито своју жену Николету, мајку оптуженог Константина. Тако се десило и на сам дан убиства. У кући је Ђорђе наставио свој стари посао: лупао је и разбијао по кући, псујући све редом. Нашио је и секиру. Са секиром у руци упутио се ка мајци оптуженог Константина. Видећи све ово, а у намери да спасе мајку, Константин је повукао оца и тако ослободио мајку, која је скочила и са поцепаном блузом побегла од куће. У кући су остали сам син и отац. Син је молио оца да легне и одмори се јер је био пијан. Молба је била узалудна. Настало је гушење и отимање. У овом гушању Константин је успео да отме секиру од свог оца и одгурне оца од себе“.

Новинар наводи и благу казну за оптуженог од шест месеци затвора јер ...“стоји дело убиства са прекорачењем нужне одбране“, а суд казну образлаже уз „признање, добро владање и малолетство“ извршиоца.

У чланку „Злочин мајке и сина.“ (Политика, 15. јун 1928. године,

број 7227) новинар констатује тешке породичне прилике које су претходиле убиству супруга, односно оца: „Сведоци су утврдили да је Владислав био велики алкохоличар те се често страшно опијао. У таквом стању нападао је своје укућане, зостављао их и изгонио из куће“. Син је у време убиства имао осамнаест година. Одлуку о казни новинар овако описује:

„После дужег већања, суд је донео пресуду којом су Милка и Станко Симић осуђени и то Милка на једну годину тешке робије а Станко на осам месеци робије поштрене свеки месец једним постом. У казну им се урачунава истражни затвор.“

Тиме се серија оцеубистава није завршила 1928. године. Још два наредна чланка „Син убица свог свирепог оца“ (Политика 22. август 1928. године, број 7295) и „Малолетни оцеубица“, (Политика 27. новембар 1928. године, број 7392) баве се овом темом. Из самог назива „Син убица свог свирепог оца“ новинар прејудуцира тешке услове породичног живота, испуњеног насиљем од стране покојног оца. Отуда у чланку пише: „Василије Гошевац, отац оптуженог Благоја био је познат у селу као човек веома преке нарави, који са својим укућанима није живео у слози. За сваку ситницу Василије се са њима свађао, исправљајући грешке својих укућана само батином“. Оно што је другачије у односу на претходне описане случајеве јесте поштрена казнена политика суда из унутрашњости (Нови Пазар) за оцеубиство, где ...() *“После подуже одбране г. Давидовића и г. Недића, бра-*

нилаца оптуженог суд је донео пресуду којом је Благоје за убиство свог оца осуђен на осам година робије и на плаћање ситних кривичних трошкова. При одмеравању казне узето му је у обзир признање, добро владање и малолетство.“

Слична поштрена казна изречена је и у случају „непунолетног“ оцеубице („Малолетни оцеубица“, Политика 27. новембар 1928. године, број 7392), при чему су мотиви убиства посебно наглашени и у прегледаном периоду јављају се по први пут:

„Он (оцеубица, прим.аут.) се већ оделио зато што није могао да трпи очеве покушаје да заведе своју снају, његову жену. У толико пре што је, вели, Никодије успео већ то да учини с другом својом снајом. А при деоби још је, вели, према њему поступио неправедно“.

“()...Само Милидер није могао ничим да докаже да је био нападнут од оца, и зато је јагодински суд његов злочин квалификовао као убиство с предумишљајем, а казнио га је, иако је малолетан, са 20 година робије. Апелација му је јуче снизила казну на 16 година робије.“

У чланку „За убиство стрица“, (Политика, Београд, Среда 16. мај 1928., бр. 7199 година XXV, стр. 7) новинар описује несрећни стицај околности у коме је страдао стриц од свога синовца после међусобне свађе. С обзиром да је чланак настао као извештавање по окончаном главном претресу, занимљива је одлука о казни и о околностима које су утицале на њено одмеравање:

„...() Суд је нашао да овде постоји дело убиства без предумиш-

љаја, па је с обзиром на његово признање, добро владање и малолетство осудио Милуна на 5 година затвора без губитка грађанске части пошто је ово учинио као малолетан. Сем тога осудио га је да плати породици погинулог Јеремије 7000 динара на име трошкова, подушја и за подизање споменика.“

Чланак „Злочин једне младе мајке у Јатаган-Мали“, (*Политика*, Београд, Петак 20. јули 1928., бр. 7262 година XXV, стр. 7) бави се случајем детеубиства. Новинар овде тешко оптужује ванбрачну мајку и њен поступак, уз пуно саосећања према оцу, као глави породице:

...„Несрећни отац дочекао је у својој старости тешку срамоту од своје рођене ћерке да иде у полицију, да сведочи и да се куне да је он поштен човек и да нема никаквог удела у злочину који је учинила његова ћерка. А његову деветнаестогодишњу ћерку Јаворку оптужили су и ухапсили зато што је убила своју ћерчицу“.

Последња два издвојена чланка која описују насиље извршено од

стране малолетника баве се разбојништвом са покушајем убиства („Разбојништво у по дана усред Београда“, *Политика*, Београд, Понедељак 28. мај 1928., бр. 7211 година XXV, стр. 8) и случајем убиства друга, када су убице имале 12 и 15 година („Заклали свог друга“, *Политика* 7. август 1928. године, број 7280). У овом последњем чланку, само се констатују околности тешког злочина, без посебног коментара тако младог узраста извршилаца:

„Радојко Николић и Радивој Никодијевић из села Двориште, среза деспотовачког, заклали су ножем свога вршњака Чедомира Поповића из истог села. Убиство су извршили у пољу, на месту званом Оресија. Они су леш сакрили у оближњу шуму, али је он пронађен и кривци су убрзо дело признали. Сви се налазе у рукама власти. Радојко је стар 12 година, а Радивој и пок. Чедомир 15 година“.

Злочин се одиграо у Туприји, дакле унутрашњости, па можда пажња уредништва није ни била толико заокупљена овим догађајем.